

Deu anys sense Moncada

À

"Pilans i parets mestres van esberlar-se bruscament; una fragor eixordadora en la qual es barrejaven el cruixir de jàsseres i bigues, l'ensulsiada d'escalas, trespols, envans i revoltos, l'esmicolament de vidres i la trencadissa de maons, teules, rajoles, va retronir per la Baixada de la Ferradura mentre la casa s'esfondrava sense remei." Així comença 'Camí de sirga' (1988), la novel·la amb què Jesús Moncada feia reviure, per a la literatura, un món (el de la Mequinensa dels anys quaranta i cinquanta) que de jove havia vist desaparèixer sota les aigües del pantà de Riba-roja. En aquesta novel·la, com en la majoria dels seus relats, Moncada reconstrueix, a través de les paraules, no tant la geografia urbana de la Mequinensa desapareguda, ni (encara menys) els fets històrics que s'hi van esdevenir, sinó l'ànima del poble i dels seus habitants, que també va desaparèixer engolida per les aigües del pantà. Moncada ressuscita, amb un llenguatge brillant i un estil carregat d'ironia, una Mequinensa on conviuen treballadors de les mines de lignit, llaguteres que solquen un Ebre navegable, pagesos que cullen olives, cafeters de tarannà discret o apotecaris il·lustrats.

A través de la literatura, Moncada converteix en territori mític la Mequinensa que ell havia conegut i on havia crescut, la dels miners i els navegants. Converteix un racó de món en un espai universal. Darrerament, per exemple, els qui hem vist com els nostres pobles s'han fet fonedissos (a partir, sobretot, dels anys noranta) sota la voràgine del boom immobiliari, que va engolir els petits nuclis rurals envoltant-los amb carrers nous de cases clòniques arreglerades, ens sentim identificats amb aquesta reivindicació de l'esperit soterrat que fa Moncada. L'ànima de la seva Mequinensa va ser engolida pel pantà, i l'ànima de pobles com Alpicat (on, fa trenta anys, la major part de la població encara vivia de la pagesia i que avui molts habitants consideren, en bona part, com un apèndix de la capital) s'ha esfumat sota el ciment de les noves construccions.

Abans no l'ensorressin, Moncada va penjar el següent missatge a la porta de casa seva: "Enruna-la si cal / però sense escarnir-la. / El que els teus ulls prendran per argamassa i pedra / és dolorida pell d'uns altres dies; / allí on no sentiràs sinó el silenci / nosaltres hi escoltem les antigues paraules." El passat 13 de juny va fer just deu anys que va morir Jesús Moncada. La seva literatura, però, no morirà mai. I, gràcies a la seva obra, tampoc no moriran del tot els carrers i els habitants d'aquella Mequinensa de postguerra per on ell va créixer, ni, de retruc, l'essència de tants i tants pobles que, d'una manera o altra, s'han transformat al llarg dels últims quaranta anys.